

Günümüz Dünyasında Bireyselleşmenin Din ve Aile Kurumu Üzerindeki Etkileri

Tuba Aydoğdu | 0000-0001-6506-0803 | ✉ yl2230231563@org.sdu.edu.tr

Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Isparta, Türkiye

 <https://ror.org/00dpzx715>

Kemaleddin Taş | 0000-0001-8759-5147 | ✉ kemaleddintas@sdu.edu.tr

Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Isparta, Türkiye

 <https://ror.org/00dpzx715>

Öz

Değişen dünyada her şey yeni anlamlar kazanmaya çalışırken, insanın en önemli duygularından olan aidiyet hissine ev sahipliği yapan din ve aile kavramları da hayatımızdaki yerini tekrar güncellemektedir. Bireyselleşme ve onun beraberinde getirdiği sancılı süreçler, kitlelerin anlam arayışı ve kolektif bilinci derinden etkilemiştir. Değer yargıları ve toplumsal normlar köklü bir değişimin içine girmiştir. Bu bağlamda makalede tüm bu değişimin ekseninde hayatımıza giren bireyselleşme kavramı, din ve aile kurumu perspektifinden tartışmaya açılarak; geleneksel kimlik ile değişim arasında yoğun gelgitler yaşayan birey ve bireyselleşmenin günümüzde ne gibi sonuçları doğurduğu ele alınacaktır. Dinin sahip olduğu iç dizayn ve amaç bütünlüğü, modernleşme ve hızla değişen teknoloji dünyasında oradan oraya savrulan bireylere sağlam bir dayanak ve ahlaki zemin sağlamaktadır. Günümüzde her geçen gün ivmesi artarak devam eden bireyselleşmeye rağmen aile, sarsılmaz kalesine sığınanları korumaya büyük ölçüde devam etmektedir. Çalışmada din ve ailenin zamana karşı direnişinin modern dünya tarafından pompalanan bencillik ve teknolojik dinamizme rağmen farklı formlarla hayatımızda nasıl özgünleşerek varolduğu değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler

Sosyal Değişme, Toplumsal Kurumlar, Aile, Din, Bireyselleşme

Atıf Bilgisi

Aydoğdu, Tuba – Taş, Kemalettin. “Günümüz Dünyasında Bireyselleşmenin Din ve Aile Kurumu Üzerindeki Etkileri”. *Sosyolojik Bağlam Dergisi* 6/2 (Ağustos 2025), 356-380.

<https://doi.org/10.52108/2757-5942.6.2.8>

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi	15.06.2025	
Kabul Tarihi	24.07.2025	
Yayın Tarihi	15.08.2025	
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme	
Etik Beyan	Bu çalışma Prof. Dr. Kemaleddin Taş danışmanlığında 02.05.2025 tarihinde tamamlanan “Sosyal Değişme ve Dinin Aile Üzerindeki Etkisi” başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.	
Etik Kurul Beyanı	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.	
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin	
Etik Bildirim	dergi@sosyolojikbaglam.org	
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.	
Yazar Katkıları	Araştırmanın Tasarımı	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)
	Veri Toplanması	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)
	Araştırma - Veri Analizi – Doğrulama	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)
	Makalenin Yazımı	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)
	Metnin Tashihi ve Geliştirilmesi	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.	
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC-ND 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.	

The Impact of Individualization on Religion and Family in Today's World

Tuba Aydoğdu | 0000-0001-6506-0803 | yl2230231563@org.sdu.edu.tr
Süleyman Demirel University, Faculty of Theology, Department of Sociology of Religion,
Isparta, Türkiye

ROR <https://ror.org/00dpzx715>

Kemaleddin Taş | 0000-0001-8759-5147 | kemaleddintas@sdu.edu.tr
Süleyman Demirel University, Faculty of Theology, Department of Philosophy and Religious
Sciences, Isparta, Türkiye

ROR <https://ror.org/00dpzx715>

Abstract

As everything in the changing world tries to gain new meanings, the concepts of religion and family, which host the sense of belonging, one of the most important feelings of a person, are also updated in terms of their place in our lives. Individualization and the painful processes it brings about have deeply affected the masses' search for meaning and collective consciousness. Value judgements and social norms have undergone a radical change. In this context, this article discusses the concept of individualization, which has entered our as a consequence of all this change, through the perspective of religion and family, addressing the individual, who experiences intense fluctuations between traditional identity and change, and the consequences that individualization has today. The inner design and unity of purpose that religion possesses provide a solid foundation and moral ground for individuals who tossed around in the world of modernity and rapidly changing technology. Despite individualization that continues to accelerate every passing day, the family continues to protect those who take refuge in its unshakable castle. The study puts forth how the resistance of religion and family against time, despite the selfishness and technological dynamism pumped by the modern world, has become unique, existing in our lives in different forms.

Keywords

Social Change, Social Institutions, Family, Religion, Individualization

Citation

Aydoğdu, Tuba – Taş, Kemalettin. “The Impact of Individualization on Religion and Family in Today’s World”. *Journal of Sociological Context* 6/2 (August 2025), 356-380.
<https://doi.org/10.52108/2757-5942.6.2.8>

Article Information

Date of Submission	15.06.2025	
Date of Acceptance	24.07.2025	
Date of Publication	15.08.2025	
Peer-Review	Double anonymous review - Two External Reviewers	
Ethical Statement	This article is extracted from my master thesis entitled “Social Change and The Impact of Religion on Family”, supervised by Prof. Dr. Kemaleddin Taş and completed on 02.05.2025. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.	
Ethics Committee Statement	Ethics committee approval is not required for this study.	
Similarity Check	Done – Turnitin	
Conflict of Interest	No conflicts of interest have been declared.	
Complaints	dergi@sosyolojikbaglam.org	
Author Contributions	Conceptualization	Author-1 (%60) - Author-2 (%40)
	Data Curation	Author-1 (%60) - Author-2 (%40)
	Investigation - Analysis - Validation	Author-1 (%60) - Author-2 (%40)
	Writing	Author-1 (%60) - Author-2 (%40)
	Writing – Review & Editing	Author-1 (%60) - Author-2 (%40)
Funding	No external funding was received for this research.	
Copyright & License	Authors of articles in the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC-ND 4.0.	

Giriş

İnsan yaşadığı dünya hakkında bilgi sahibi oldukça, yaşanan her şeye daha duyarlı hale gelmektedir. Öğrendiğimiz her yeni bilgi, bilinçli olma noktasında bizi uyarmaya başlar. Bir müddet sonra bu duruma kayıtsız kalamayız. Yeni bilgiler bizi gelecek konusunda bir vizyon arayışına sokmaktadır. Fakat değişimin hızı, kavramları da sürekli dönüştürmekte ve yerine yenilerini koymaktadır. Bazen bu hız, dünyamız için tehdit şeklinde algılanırken, bazen de hayatımıza kolaylık ve yenilik getiriyor olarak kabul edilir. Günün sonunda arayışına girilen kavram “denge” olur. Tüm dünya genelinde evrensel haklar ve tutarlı bir denge insanın arayışını temsil eder.¹ Bu bağlamda din de bireyin anlam dünyasını oluşturan ve ona yön veren en etkili kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Birey üzerindeki içsel yolculukta bu kadar etkili olan bir gücün, toplumları hareket ettirme noktasında yapacağı tesir de oldukça önemlidir. Bu etki bazen olumlu, bazen olumsuz manada gerçekleşebilir. Gücün büyüklüğü her zaman kontrolü de zorlaştıran bir etken olmuştur. Toplumlar da tıpkı bireyler gibi belli değerler üzerinden yükselir ve onların varlığıyla devamlılıklarını sağlar. Dün yaşamın ve tabiatla başa çıkmanın getirdiği zorluklara göğüs gererken dini kendine kalkan yapan insanoğlu, bugün de seküler hayat tarzının etkisiyle gittikçe madde içinde yalnızlaşırken yine dinin etkilerine tutunmaktadır.

Sosyal değişim tarih boyunca kitleleri etkilediği gibi bugün de etkilemeye devam etmektedir. Değişimin hızı her dönemde farklılıklar taşısa da insan günümüz dünyasında daha önce görmediği bir değişim hızıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu durumun öznesi olan birey varlığını ve değerini anlamlandırmak için girmiş olduğu çabaya bu hız içerisinde farklı bir boyut kazandırmıştır. Bu durum muvacehesinde makalede birey olma süreci ve sonrasında gerçekleşen bireyselleşmenin boyutları, din ve aile üzerinden tartışmaya açılacaktır. Birey olmadan bireyselleşme sağlıklı bir toplumun oluşumunda en büyük engellerden kabul edilir. Birey olma sorumluluğunu taşıyamayan kişilerin bireyselleşmesi, toplumsal sorunlarla baş edemeyen ve çevreye güvensiz bireyler anlamına gelmektedir.²

1. Değişen Dünyada Bireyselleşme

“Kimlik”, “özdeşlik” gibi kavramlar geçmiş dönemlerde sadece psikolojinin sınırları dahilinde, onun konusu olarak işlenmiş ve bu çerçevede çözümlenmeye çalışılmış olsa da günümüzde artık, sosyolojik ve toplumsal açıdan da değerlendirilmeye başlanmıştır.³ “Kendine özgü nitelikleri olan tek varlık” olarak tanımlanan birey kavramı, toplumdan bağımsız düşünülemez.⁴ E. Durkheim’in, “toplum benim içimde, ben de toplum içinde” şeklindeki

1 Gülay Cezayirli, “Küreselleşme, Bireyselleşme ve Toplumsallaşma”, *Erdem* 14/41, (2004), 29-58.

2 Abdulkadir Büyükbıngöl, “Toplum 5.0 ve Dijital Toplum Perspektifinden Bireyselleşme ve Yalnızlaşma Sorununa Çözüm Odaklı Bir Araştırma”. *Sosyolojik Bağlam Dergisi* 3/2, (2022), 186-202.

3 Ünver Günay, *Din Sosyolojisi*, (İstanbul: İnsanYayınları10. Baskı, 2011), 418.

4 Siddik Ağçoban, “İslam’da Bireyselleşme’nin Teorisini Yazmak Ne Kadar Mümkün?”. *Rumeli İslam Araştırmaları Dergisi*, 5 (2020), 132-146.

ifadesi bunun bir örneğidir.⁵ Çünkü sosyolojik bağlamda birey “toplumu meydana getiren her bir parça” demektir. Kağıtçıbaşı’ na göre benlik, sadece belli bir yere kadar “kişilik mefhumlarını içerir.” Çünkü birey toplumda meydana geldiği için, toplumun bir ürünüdür. Toplumun tarihinden ve kültüründen bağımsız bir benlik algısı düşünülemez, bu sebeple evrensel değil, yerel benliklerden bahsedilmektedir. Benlik getirdiği kodlarda birlikte insanın evrendeki yerini ve onun tüm değerlerini nesneleştirir.⁶

Kişinin yaptığı iyi kötü her şeyin sorumluluğunu alma becerisi, kişinin birey olma yolunda olduğunu gösterir. Kendi gelişimini ve ihtiyaçlarını kendi gücünden ve yetkinliğinden alma boyutu artık onun özerkliğini ifade eder. Kişi, her anlamda bir başkasına bağımlı olmaktan çıkmıştır çünkü muhtaçlık, birey olmaya engel bir durumdur. Kendi doğrularını yaşayamama da birey için tıpkı muhtaçlık, bağımlılık gibi özgürlüğün önüne geçen durumlardandır.⁷ Fakat bu özerklik, kişinin temel ihtiyaçlarındandır, hatta kişinin kendine kendini ispat gereksinimi diyebiliriz. Bireyin “ben varım, sevmeye değerim, güvenilirim, ben değerliyim” fikrine sahip olma çabasıdır.⁸ Gerçek bireyselleşme, kişinin otorite etkenlerinden kendini soyutlamasıyla ortaya çıkmaktadır.

Bireyselleşme, ferdin diğerlerinden ayrı bir varlık olarak, esasta ne oluşturup, neyi hak ediyorsa ve mutluluk ya da mutsuzluğun sonuçlarını kendi mesuliyeti olarak kabullenmeyi gerektirir. Hak etmediğini, hakkı gibi almak ve yaşamak, kişiyi bağımlılık ya da bencillik tuzağına çeker. Bu sebeple birey olabilen kişi, mutluluğun kaynağını parasal çıkarlardan ziyade, ahlaki ve vicdani bir zeminde aramaktadır. Yalancı bireyselleşme, ya da bencilleşme de ise ne pahasına olursa olsun hedef, başkasının önüne geçmektir. Kendi sınırını belirlerken, diğerlerini “öteki” kabul eder ve menfaati doğrultusunda ötekine karşı ahlaki ilkelerin bir önemi yoktur. Bu ilkeler sadece kendi lehine bir durum söz konusuysa önemlidir. Bu sebeple gerçek bireyselleşmede kişi, sevgi tarafından yönetilirken, diğerinde hırslar, haset ve bencil duygular tarafından kontrol edilmeye başlar. Bu da toplum içinde yayılan bir nar-sizme dönüşür.⁹

Birey kendi değer yargılarını oluşturabilme yetisine sahip olduğunda, sınırlarını bilen, kendini tanıyan ve kişisel, toplumsal, ahlak normlarını benimseyerek bilinçli bir hayat sürer. Bu insan aynı zamanda bireysel ve toplumsal doyumu sağladığı için de yaşadığı topluma yük değildir. Toplum da bu tandanstaki birini daha yukarı taşıyarak onun önünü açar. Doğru gelişmiş bireyselleşme güvenli ve sağlıklı toplumun temelini oluştururken, yanlış anlaşılan bireyselleşme toplumu temelinden sarsar ve dağılmalara yol açar.¹⁰

5 Nihat Nirun, *Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*. (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı 73. 1994), 108.

6 Kemal Sayar, *Ruhun Labirentleri*, (İstanbul: Da Yayıncılık 2003), 39-41.

7 Erdoğan Çalak, “Birey ve Bireyselleşme: Psikolojik Bir Analiz”. *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 8/32 (2012), 199-218.

8 Doğan Cüceloğlu, *Savaşçı*, (İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2. Baskı, 2000), 402.

9 Çalak, “Birey ve Bireyselleşme: Psikolojik Bir Analiz,” 207.

10 Cezayirli, “Küreselleşme, Bireyselleşme ve Toplumsallaşma,” 51-52.

Bireyleşmenin ortaya çıkması yakın tarihli olduğu için günümüzün tartışma konusudur. Çünkü geçmişin tarihsel yaşam şartları içinde, bireyselleşme kavramı çok da yaygın değildir. Bilim ve teknolojinin ilerlemesiyle yaşam koşullarının iyileşmesi, kişilerin daha çok yalnız hareket kabiliyetine olanak sağlamıştır. ¹¹ Bu sebeple tarihsel değişimler bireyin benlik algısını da etkilemiştir. “Çocukluk” kavramının, Batı’da burjuva sayesinde modernleşmenin etkisiyle ortaya çıktığı, hatta “icat edildiği” söylenmiştir. Aynı şekilde “ergenlik” ve onun getirdiği sorunlar da bu dönemde dikkate alınmaya başlanmıştır. O tarihlerde insanlar Batı toplumlarında da henüz içsel yolculuk ve farkındalık kaygısı gütmüyordu.¹² Bu kaygıyı gütmeleri için şartlar uygun değildi, çünkü geçmiş dönemlerde hayatta kalabilmek için, insanların diğerleri ve toplumla birlikte hareket etme zarureti vardı. Bireyleşme, tüm hayat zorluklarına tek başına göğüs germeyi gerektirmektedir. Fakat insanoğlu çok yönlü bir varlık olduğu için hem özgürlüğün sınırlarını tüm koşullara rağmen zorlamak istiyor, hem de yalnızlık, kaybolma korkusu ve çevresel kabul endişesiyle, bireyleşmeye cesaret edemiyordu. Bunun yanında bir de içinde bulunduğu çevre, destekleyici ve dayanışmacı bir yapıdaysa içinde yetişenler, farklı bir arayışa girmezler. Bu tarz toplumlar, güçlü karakterli değil, itaatkâr ve sadık çocuklar yetiştirirler. Düzen, onların terk etmeyeceği şekilde kurulmuştur. Nitekim onlar da bir terk etme arzusu duymazlar.¹³

Otoriter toplumlar bireyleşmeyi desteklememenin yanında, bu insanları, tehdit olarak algılar. Bu tarz toplumlar, bireyi sindirerek korkutmuştur. Bu toplumlarda birey üretemez, farklı düşünemez ve yaratıcılıktan uzaktır. Sonrasında ise toplum yapısı adalet üzerinden ve ahlaki yönden de bozulur. Güçlünün zayıfı ezdiği bir sisteme dönüşür.¹⁴ Değişimin, herkese faydalı bir şekilde ilerlemesi için, sağlıklı bireyselleşme, kişilik haklarına saygılı toplumsallaşma ve adil bir küreselleşmeye ihtiyaç vardır.¹⁵ Bireyleşmenin önünün açıldığı toplum yapısında ise insanlar yetiştirilirken özgün, yaratıcı ve üretme cesareti kazandırılarak büyütülür. Bireye verilen değer, diğer toplumlardakinden daha fazladır. Fertler, küçük yaştan itibaren haklarını ve onları korumayı bilirler.¹⁶ Bu bağlamda bireyselleşme yolculuğunda sadece toplumsal yapıların niteliği değil, bulundukları şartların da etkisi büyüktür. Örneğin, sanayileşme ve teknolojinin hızla ilerlemesi, yaşamsal anlamda büyük konfor sağlarken, diğer taraftan da bunun sadece bedelini ödeme gücünde olanlara fayda sağladığını ve gelir düzeyi düşük olanlarla aralarındaki makasın açılmasına sebep olduğunu görmekteyiz. Piyasadaki bu hızlı hareketlenme ortalama bireyin duygu durumunu da oldukça etkilemekte ve geleceğe olan güvensizlikle birlikte bu kişiler kabuğuna çekilmektedir. Bu hıza ayak uyduramayan birey, boşluk duygusuna kapılarak, amaçladığı o ideal değeri oluşturmakta zorlanmaktadır ve Fromm tarafından kategorize edilen “pazar karakteri” yapısı oluşmak-

11 Çalak, “Birey ve Bireyleşme: Psikolojik Bir Analiz,” 210-212.

12 Sayar, *Ruhun Labirentleri*, 42.

13 Çalak, “Birey ve Bireyleşme: Psikolojik Bir Analiz”, 210.

14 Çalak, “Birey ve Bireyleşme: Psikolojik Bir Analiz”, 216.

15 Cezayirli, “Küreselleşme, Bireyselleşme ve Toplumsallaşma”, 54.

16 Çalak, “Birey ve Bireyleşme: Psikolojik Bir Analiz”, 201.

tadır. Hıza ayak uyduramayan duygu ve düşünce yapısı, bu bireyleri kendi geçmişlerinin güvenli alanına itmektedir. Her şeyin rasyonelleştiği bu ortamda bireylerin, derin bağlar kurmakta zorlandığı görülmektedir. Anlam dünyalarındaki boşluğu geçmişe sığınarak telafi etmek isterken kendilerine benzeyen gruplarla paylaşıma girse bile bu kez de grupsal yalnızlık ortaya çıkmaktadır.¹⁷

Bu adaptasyon sorunu yeni dönemin problemi gibi gözüксе de eski dönemlerde de insanlar gelecek kaygısıyla hareket etmiştir, fakat modern dünyada pompalanan gelecek kaygısı çok daha farklı ve insanları yıpratıcı türdendir. Bu belirsizlik tarzı insanları hızla bireyselleştirmeye iten bir güçtür. Bu nedenle kişiler “ortak bir anlam” etrafında buluşamazlar. Geçmişte görülen toplu hareket kültürleri, dava duyguları yoktur. Birleştirmez, böler sonrasında ise bireyler, heybelerindeki kaygı ve korkulara tek başlarına katlanırlar. Bu “sermaye ve emeğin” bağlarının zayıflaması tüm alanları içine alarak yoluna devam eder. Mark Granovetter, “zayıf bağlar” döneminden bahsederken her şeyin aslında bir anlam bağlantısını kaybetmesini akla getirmektedir. Bağların güçlü olmadığı ve güven vermeyen bu “akışkan” modern zamanlar zemininde, bağlılığın en önemli adreslerinden olan evliliklerde zayıf bağlara mahkûm edilmişlerdir. Ömürlük birliktelikler yerini geçici beraberliklere bırakmıştır. Karşılıklı olarak çıkılan beraberlik yolunda, ayrılmalar tek başına gerçekleşmektedir. Bağlanarak birleşmeler, tek taraflı bağımsızlaşma kararıyla kolayca bitmektedir.¹⁸

Değişime hız kazandıran en önemli sebeplerden biri de kitle iletişimin gelişmesidir. Özellikle haber ağları konusunda artık tek bir kaynak yoktur ve birey bu düzenin içinde sadece seyirci konumunda değildir. Artık kendisi de bir etken olan birey, kendi gerçeklik algısını yönetip, geliştirmek gibi bir alternatifte kavuşmuştur. Birey bu durumu doğru kullandığı takdirde bireysel gelişimini artırır.¹⁹

Bireyler “sanal gerçeklik” ve “gerçek sanallık” kavramlarının bile flulaştığı bir ortamda ilişki kurma çabası içindedirler. Kapitalizmin de insana bu çabayı sarf etmemesi için her türlü olanağı hazırlaması ve yalnız vakit geçirmeyi cazip hale getirmesi de bireyin kolayına gelmektedir.²⁰ Modern dünyanın “özgürlük” vaadiyle bireye sunduğu şatafatlı kutudaki “yalnızlık” oldukça talep görmektedir. Bu bağlamda, bireyselleşme ve bireyleşmede yaşanan tezat günümüzde sosyal medyayla daha da gün yüzüne çıkmıştır. Kendi olma savaşı veren insan, popüler kültür tuzağına düşerek daha da başkası olma yolunda yarığa girmiştir. Birey olamamış, bencil ama başka mecraların tuzağına hizmet eden, parasını, zamanını ve emeğini popüler kültür tarafından gönüllü olarak sömürten yeni bir nesil ortaya çıkmıştır.

17 Cezayirli, “Küreselleşme, Bireyselleşme ve Toplumsallaşma”, 38.

18 Zygmunt Bauman, *Bireyselleşmiş Toplum*, çev. Yavuz Alagon (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2005), 36-37.

19 Cezayirli, “Küreselleşme, Bireyselleşme ve Toplumsallaşma”, 37.

20 Senem Seda Arslan, “Yalnız Yaşama Dair Eski Nota Yeni Melodi “Solo Yaşam” ve Modern Toplumdaki Aile Dinamiklerine Etkisi”, *Aile ve Yalnızlık IV. Uluslararası Sempozyumunda Sunulan Bildiri*, (İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Yayınları, 2024), 183.

Kent hayatının günümüzde yaygınlaşmasıyla birlikte fertler, bireyselleşmeyi bir tür yabancıya sınır koymak için çözüm olarak geliştirmiştir. Bauman'ın kent hayatını, “gönüllü getto” ya benzetmesinde modern insanın önce kalabalığı tercih edip, sonra da ondan en az zararı görmek için kendini korumaya alması bu duruma bir örnek olabilir.²¹

İnsanın varlığını, ilişkilerinin gücünden aldığını düşünürsek, bu yeteneği toplumsal hayatın temelini ifade eder. Çünkü düşünme yetisi ve bunu karşılıkine aktarım varoluşsal iletişimin özünü oluşturur. Bu iletişim yapısı da tarihin içindeki dönemsel değişimlerle kendini geliştirmek zorunda kalmıştır. Çünkü teknolojinin getirileri, küreselliğin oluşturduğu iletişimin oldukça geniş bir alana yayılması, bugüne kadar insanoğlunun geçirmediği bir değişime ev sahipliği yapmıştır. Bu hızlı gelişim çağından önceki dönemlerde insan, sadece fiziksel olarak ulaştığı kişilerle iletişim kurabilirken bugün, mahalle, şehir, hatta ülkesinin sınırlarını aşan bir iletişim dünyasının içindedir. Bu da birçok tezatı beraberinde getirmektedir. Örneğin, aynı apartmanda yaşayan komşusunun kaybını bilmeyen fakat dünyanın diğer ucundaki müzisyenin geçirdiği kazadan haberdar olan bir sosyal yapı oluşmuştur.²²

Bu durumun en somut örneği, 12 Şubat 2025 tarihinde haberlere konu olan, İzmir Barboros Mahallesinde yalnız başına evinde ölü bulunan yaşlı kadının uzun zaman önce vefat etmiş olmasına rağmen çevresinde kimsenin bu durumdan haberdar olmaması olayıdır.²³ Olay, günümüz koşullarında bireyselleşmenin ve yalnızlığın geldiği noktayı gözler önüne sermektedir. Aile bağlarındaki kopukluğa, komşuluk gibi sosyal bağlardaki uzaklaşma da eklenince böyle bir manzara kaçınılmaz hale gelmiştir. Bazı ülkelerde ailenin işlevinin kurumlara devredilmesi sonucu “Yalnızlık Bakanlığı” kurulacak dereceye gelmesi,²⁴ bireyselleşmenin de geldiği noktada tekrar ele alınmalıdır. Bu ülkelerde yalnızlık adına bir bakanlık ihtiyacının doğması, insanların aralarındaki iletişim kopukluğunun diğerinden bihaber olacak kadar büyük boyutlara ulaştığını göstermektedir. Bunun yanında büyüklerimizin geçmişte tek tek emek vererek yaratmış olduğu sosyal sermayeyi, bugün kibirli bir bakışla yok sayıp sosyal bağları, klavye ucuna ve takipçi sayısı gibi normlara indirgeme zannıyla karşı karşıya kalmamız da yeni bir tartışma konusudur.

Yukarıda sözünü ettiğimiz ilişki konusuna gelecek olursak, hepsinin içerisinde en önemlisi bireyin kendisiyle kurduğu ilişkidir. Bu sebeple algıladığı gerçekle sorumluluk duygusunun tutarlı bir şekilde davranışa dönüşmesi, kişisel bütünlüğü ifade eder. Birey, bu bütünlükten uzak kaldığında bir tür zehirlenme yaşamaktadır. Çünkü aile ve toplum da bu ilişkinin sağlamlığı orantısında, pozitif veya negatif değişimler gösterir. Bunun bir anlam yaratıp, gelecek inşasında etkili olması için evrensel kabul görmüş olguların, toplu-

21 Aliye Çınar, *Modernizm, Kent ve Toplum*, (Bursa: Emin Yayınevi, 2013), 199-201.

22 Doğan Cüceloğlu, *Yeniden İnsan İnsana*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2002), 219-220.

23 Anadolu Ajansı Haber Sayfası. “İzmir’de Evinde Uzun Süre Önce Öldüğü Belirlenen Kadın”. Erişim 12 Şubat 2025.

24 IndependentDergisi «Ülkeler neden yalnızlık bakanlığı kuruyor?» Erişim 06 Mart, 2025.

mun kültürü şeklinde yaşanması gerekmektedir. Toplumsal kültürü bir okyanus metaforu içinde değerlendirirsek, tüm bu farklılıklar sağlıklı olursa içindekiler yaşar, zehirli olursa da tümüyle yaşam tehlikeye girer.²⁵

2. Bireyselleşme ve Sosyal Formlar

Her şeyin farklılaşarak yeni anlamlar kazandığı günümüz dünyasında, din gibi hem bireysel hem de toplumsal anlamda oldukça dinamik olarak yaşayan bir olgunun zihinlerde ve yaşamda değişmeden kalması oldukça zordur. Bu sebeple dinin, bireyin iç dünyasından çıkıp yaşamına yansması olan dindarlık algısı da çeşitli formlara bürünmüştür. Karl Marx ve onun gibi düşünen bazı yorumcuların, yeniçağın dönüşümünü anlatırken, bahsettikleri “katı olanı buharlaştırmayı ve kutsal olanı dünyevileştirmeyi” hedef alan bir sermaye ve onun kurduğu düzenin sonucunda insanların düştükleri boşluk duygusu da yaradılışa karşı verilen savaşın bir göstergesidir.²⁶ Çünkü insan dini, ümitsizlikten kurtaran, bu dünyanın anlamsızlığına bir anlam ve değer katan ilahi bir adalet sistemi olarak görür. Her insan onun adaletinden kendisine almak istediği kadarını alır ve onunla bir bağ kurar.

Berger dini tanımlarken dinin, insanoğlunun evreni anlamlandırmasında cesur bir girişim olduğunu ve bireyin dünyasını oluşturma aşamasında önemli bir noktada bulunduğunu söylemiştir.²⁷ Burada dini, bir meşrulaştırma sebebi olarak görüp, bireyin hayatını belli bir düzleme oturtması ve yön vermesi noktasında etkinliğini belirtmektedir. Bu yön verme aşamalarında kitleleri hareket ettirici ve bazen de durdurucu gücü dinin elinde tutması yadsınamaz bir gerçekliktir. Zaman değişime ev sahipliği yaparken, din de bireylerin dünyasından önemli bir rol çalar.²⁸ Berger’in tanımı dinin işlevsel yönünü ele alan ve dinin mensuplarına kazandırdığı şeyin bir dünya görüşü, yaşam tarzı noktasında olduğudur. Bu anlamda dinin, insanların hayatlarındaki varlığı, yaşamlarına yaptığı etki düzeyinde paralellik gösterir. Burada yine karşıma çıkan, insanların dini kendi içlerinde anlamlandırma sorunudur. Kişi bir dine inanmasıyla birlikte, başka insanlarla ortak bir yola girmiş olur, fakat bu yolda yürüme şekli daima bireysel olmuştur, çünkü din özümseyerek yaşanan bir oluşumdur.

R. Otto ise dini çok daha kapsamlı olarak ele almış ve “insanın kutsalla olan ilişkisi” şeklinde tanımlamıştır. Kutsalla ilişki, onun yaşanması açısından oldukça geniş ve ucu açık bir tanımlamadır. İnsanın kendine kutsal saydığı her şey ve onu nasıl algılayıp yaşarsa o kadar dinden, bir tanımlama. Bu tanımın herhangi bir dine veya inanışa ait olmadığı için tüm din veya inanç şekillerinde kullanılabilecek bir geçerliliği vardır. Çünkü din gibi soyut bir

25 Cüceloğlu, Savaşçı, 124-140.

26 Bauman, *Bireyselleşmiş Toplum*, 30.

27 Peter L. Berger, *Kutsal Şemsiye*, çev. Ali Coşkun, (İstanbul: Rağbet yayınları, 2015), 88.

28 Abuzar. “Sosyal Değişme ve Din İlişkileri: Şanlıurfa Örneği”, (Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003), 44-48.

tanımlamayı kişilerin kendi inanç sistemlerinden bağımsız yapması oldukça zordur. Haliyle din gibi hem çok evrensel hem de alabildiğine bireysel bir konuda da bu sorun karşımıza çıkar. R. Otto'nun yaptığı din tanımı karşılığında insanın ilişki kurduğu “kutsal” modern dönemin bireyleri için uçsuz bucaksız bir derya gibidir, çünkü sınırları çizilmeyen kutsal kavramı, bireyin iç dünyasında istediği boşluğu doldurma kapasitesine sahiptir. Birey bu kavramı kendi zihin dünyasında nasıl tasavvur ederse orada konumlandırabilir. Bu sebeple aradığı umudu, anlam bütünlüğünü ve sığınacağı limanı burada bulabilir.²⁹

Bireyselleşme kavramı dilimize bize batılı kaynaklardan geçmiştir. Batı toplumunda da çıktığı andan itibaren hem “olumlu” anlamda özgürleşme olarak, hem de “olumsuz” anlamda bencilleşme açısından eleştiri almıştır. Bize transfer bir kavram olması sebebiyle bireyselleşmenin dini ve kültürel boyutunu tartışırken, kendi kültürümüz açısından da ona yeni bir gömlek giydirmemiz gerekmektedir. Hristiyanlıkta anlamlandırılan bireyselleşmeyle, İslam toplumlarındaki bireyselleşme, bu cihetten ayrılmaktadır. Batı’da daha çok dini bireyselleşme, Tanrı ve insan arasındaki aracısızlığı baz alırken, İslami perspektifte bu durum kutsal metin ve insan arasındaki ilişkide gizlidir. İslami bireyselleşme kutsal metinler ve onun yorumlamaları olarak ele alınabilir.³⁰

Bireyselleşen dindarlığı literatür açısından tartışırken “ait olmadan inanma” olgusu ortaya atılsa da modern bireyin ait olma problemi aşkın varlıkla değil, dinsel gruplardır. Bu anlamda da bireylerin kurumsal dine değil, bireysel dine ait oldukları ileri sürülmüştür.³¹

Bireyselleşmenin din üzerinden değerlendirilmesi, diğer kurumlardan biraz daha farklı bir durum yaratmaktadır. Her şeye artık kendi perspektifinden bakan birey, hızla gerçekleşen toplumsal ve kültürel değişimin içinde, hala yerini hiçbir şeyin doldurmadığı din olgusunu da sorgulamaktadır. Bu sorgulama, daha çok bilindik aktarımların dışında, kendi içinde nerde durduğuna yöneliktir. Ayrıca bu her yeni değişimin yarattığı karmaşa karşısında birey, dünyaya daha bilinçli ve anlam kaygısıyla bakmaktadır. Çünkü modern bireyin de çıkmazları karşısında din, bilimin, felsefe ve sanatın veremediği cevaplara haiz olarak, bireyi bu çok denklemlili karmaşık dünyanın ve bilinmezliğin korkutuculuğundan kurtarmaktadır.³² Modern, postmodern dönemlerde insanların her şeye olduğu gibi kavramlara da tavrı tamamen göreceli bir yapıdadır. Tüm doğrular ve değerler yer değiştirebilir, gerçeklik, öznel ve zeminsizdir. Nesnel kabule yer yoktur, birey nasıl algılsa doğru odur. Bu karmaşa içerisinde bireyin dini doğru algılaması büyük çaba gerektirmektedir. Menfaatçi bir din anlayışına yönelmek ise bireyi tekrar bilinmezliğin karanlığına sürükleyebilir. Fakat doğru ve bilinçli bir sorgulama devreye girdiği takdirde birey için tünelin ucundaki ışığı yakalamak hiç de zor olmaz.³³

29 Cezayirli, “Küreselleşme, Bireyselleşme ve Toplumsallaşma”, 44-47.

30 Ağçoban, “İslam’da Bireyselleşme’nin Teorisini Yazmak Ne Kadar Mümkün?”, 132-146.

31 Ekber Şah Ahmedi - Büşra Kılıç Ahmedi, “Dinin Bireyselleşmesi Üzerine Niceliksel Bir Araştırma”, *Bilim-name Dergisi* 51 (2024), 457-484.

32 Cezayirli, “Küreselleşme, Bireyselleşme ve Toplumsallaşma”, 45.

33 Ağçoban, “İslam’da Bireyselleşme’nin Teorisini Yazmak Ne Kadar Mümkün?”, 132-146.

Breiner dinin sekülerizm karşısında ayakta kalmasının nedenlerini sıralarken, dinin özünün “aşkın kaynaklı” olduğunu, geçmişteki eleştiriler sonucunda kendi zaaflarıyla yüzleştiğini ve dünya dinlerinin tecrübelerinin sadece ruhsal sınırlarda kalmadığını belirtmiştir. Buradan da hareketle aslında dinin kutsal bağının yanında ahlakla da yüce bir ilişkisi olması ve dünyaya kendine özgü bir yaklaşımının varlığı onu bu hayat için vazgeçilmez yapmaktadır.³⁴ Ahlakın ve vicdanın yüceliği, insanoğlunun kutsalla bağı kadar hayatla da bağımlı oluşturmaktadır. Bu anlamda bireyin hayattaki ihtiyaçlar piramidini oluşturan Maslow, bedensel ihtiyaçlar kadar ruhsal ihtiyaçların da önemini belirtmek için birinin diğerinin yerini dolduramayacağını özellikle dile getirmiştir.

Maslow'un düzenlemiş olduğu bireyin ihtiyaçları piramidinde birey, biyolojik olarak hayatta kalmak için duyduğu ihtiyaçları tamamlandıkça bir üst kademedeki ihtiyaca yönelmiştir. Örneğin önce açlığını gideren birey sonrasında dostluk arayışına girmektedir. Aksi takdirde birey hayati ihtiyaçları giderilmeden farklı duyguların peşine düşemez ve kendini gerçekleştiremez. Fizyolojik ihtiyacın ardından gelen “güvenlik ihtiyacı” ve sonrasındaki “sevgi ve ait olma” ihtiyacı ise dinin güvenli alanına girme ihtiyacı olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda çevresinde güveni hissetmeyen birey, sakin ve huzurlu olamazken yine çevresiyle sağlıklı ilişki kurabilmesi o güveni hissetmesine bağlıdır. Güvenmeden sevgi, güvenmeden aidiyet duygusu gerçekleşemez. Aşkın varlıkla kurulan ilişki de onun kudretine olan inanç ve güven temellidir. Sevgi ve güven birbirinden beslenen duygulardır, biri yoksa diğeri de tam olarak orada değildir. Bireyin aşkın varlıkla kurduğu ilişkide de sevgi temelli bir güvenden söz edebiliriz. Sevginin verdiği içsel motiveyi başka bir duygu veremez. Kişi sadece sevilme değil, aynı zamanda sevme ihtiyacını da doğru kanallardan karşıladığı takdirde, içsel yolculuğunu tamamlar.³⁵

Modern dünyanın pompaladığı bencillik, bireyselleşmenin patolojik tarafıdır. Yukarıda bahsettiğimiz yalancı bireyselleşme içerisinde, dinle olan bağda doğru bilgiye ulaşamadığı zaman, boşlukta savrulan bireyleri görmek kaçınılmaz olmaktadır. Tüm bu değerler, sevgi, ait olma ve güven duygusu bizi vicdanla besleyen kanallar, din ve sosyal sermayenin açtığı yolda kurursa insan, kendi kimsesizliğiyle karşı karşıya kalabilir.

Bugünün dünyasında varoluşsal gerçekliğimizin sekteye uğraması, geçmişe göre daha fazladır. Çünkü geçmişe nazaran eksikliğini hissettiğimiz şey sadece içgüdüsel bir boşluk değil, aynı zamanda gelenek yoksunluğudur. Bize acı çektiren bu yoksunluk, varoluşsal boşluk olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu boşluk hayatın anlam ve içeriğinin kaybı olarak bugünümlü etkilerken, yarattığı ıstırap tüm hayatımıza siner³⁶. Bu boşluğu daha somut bir şekilde anlayabilmemiz için Prof. Dr. Nuran Yıldız'ın yakın tarihli bir haber üzerine kaleme almış olduğu satırlara göz atalım:

34 Cezayirli, “Küreselleşme, Bireyselleşme ve Toplumsallaşma”, 45.

35 Seyithan Can, “Allah’a İmanın Psiko-sosyal Temelleri (Maslow’un İhtiyaçlar Piramidi Bağlamında Bir Değerlendirme)”. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/2, (2020), 473-501.

36 Victor E. Frankl, *Anlamsızlık Hissi*, çev. Defne Şen, (İstanbul: Can Sanat Yay., 2024), 97.

“Geçtiğimiz günlerde ormanda kaybolan Ece Gürel, yaşanan bu gerçekliğin en somut kanıtıydı. Attığı mesajda “kayboldum” demiyor muydu? Hem de dağların ötesinde bir ormanda değil, en bilindik kent ormanında kayboluyor Ece. İnsanı vahşi ormanın ortasına bırakan neoliberal düzenin, üç önemli çıktısı var; “Akılla davranış bağının kopması”, “anlamların nesneler dünyasında yitirilmesi” ve “kimlik arayışı”. Ece ormandan çıkmak için çok uğraşmış. İnsanüstü çaba harcamış. Tek üniversitenin ancak bitirilebildiği bir dünyada 4 üniversite bitirmiş. Olmamış. Cadılık eğitimi almış. Ses terapisi için gitmiş. Gizemli sayılara tutunmuş. Ruhunu dinlendirmek istemiş. Transa geçmiş. İş yerindeki mobbinge direnmiş. Yolu bulamamış. Ece gibi çırpınan, “beni bulun” diye bağırın insan sayısı çok fazla. Çünkü Yeni dünya düzeni çıkış için mihenk noktası bırakmıyor. Mihenk olacak ilkeleri, kurumları, anlamları eritiyor. Bireyi yalnız bırakıyor. Ece’nin eşinin “Evliyiz ama bireyseliz” sözü üzerine düşünmek gerekmez mi, “aile yılında?”³⁷ Bu olayda da gördüğümüz gibi yazıda, modern dünyanın bireyleri nasıl savurduğuna, önce arayışına, sonra kayboluşuna dikkat çekiliyor. Günümüzdeki değerlerin zeminsizliği, bireyi de kendi içinde duvarsız bir hapis-haneye mahkûm etmektedir. Varoluşsal anlamın amacı, ruhsal doyuma ulaşmak ise bugün her şeyin değerinin maddeye endekslenmesi, bu amacı yolundan saptırarak hem ruhu hem de bedeni hep aç bir neslin ortaya çıkışını sağlamıştır.

Seçeneklerle donatılmış bir dünya, en iştahlı insanların bile her şeyin tadına bakamayacağı kadar çok yiyecek alternatifi olan bir açık büfe gibidir. Sırada bekleyen “tüketiciler”in en büyük problemleri, “önceliklerini belirlemek”tir. Çünkü bazılarının hiç tadına bakmadan bırakmak, ondan vazgeçmek zorundadır. Maalesef onun sorunu, seçeneklerin fazla oluşudur. Bu sebeple onu en çok yoran, “seçeneklerimi doğru kullandım mı?” sorusudur³⁸ Tıpkı Albert Camus’ un “bugünün insanların en büyük acısı, dünyanın tamamına malik olamamak” dediği gibidir. Çünkü eriştiği her yeni şey diğerine erişememenin acısını körükler. Küçük anlar dışında hepsi eksiktir. Tantalos’un suları gibi sürekli arzular, deniz suyu gibi içtikçe yakar.³⁹ Pozitivist bir bakış açısıyla insan ruhuna yaklaşan her tanımlamada modern insanın kusurları gün yüzüne çıkıyor ve bu eksikliği de tüketerek kapatacağını zannettiği için, her şeyi tüketme yarışına giriyor. Yalancı bireyselleşmenin attığı bencillik çıkmazında savruluyor.

Aynı bencilliğin versiyonlarını, Sayar’ın bahsettiği “ben tarikatının müridleri” tiplemesinde modern bencilliğin geldiği noktada görürüz. Burada başarının bile sadece kişinin kendisine sağladığı fayda oranında kıymetlendirilmesi, ahlaki kodların ve değer kavramının anlam kaybı yaşadığını göstermektedir. Toplumsal ahlak ve değer yoksunluğu, bize hizmet etmeyen her şeyi saf dışı bırakmayı gerektirir. Bireyin “kendisini tavaf eden bir hacı” gibi kendi etrafında dönmesi onun dış dünyayla kurduğu bütün ilişkileri de sekteye uğratar. Kendisi dışındaki herkesi potansiyel bir sömürü kaynağı olarak görmek, bireyin sağlıklı ilişki

37 Milliyet Gazetesi, Prof. Dr. Nuran Yıldız, Erişim tarihi: 20 Mart 2025.

38 Zygmunt Bauman, *Akışkan Modernite*, çev. S. Okan Çavuş (İstanbul: Can Sanat Yay., 2024), 100.

39 Bauman, *Akışkan Modernite*, 123.

kurmasını engellemektedir. Bu nedenle de sağlıklı ilişkinin temelindeki güven duygusu her kulvarda sarsılmaktadır.⁴⁰

Tüm bunların yanında kalabalık ve tek başlılık içinde bir anlam barındırıyorsa gerçeklik değeri vardır. Çünkü hızın arttığı değişim dönemlerinde insanlar kendilerini daha da güvensiz hissettiği için dine bireysel ve kitlesel olarak dönüşler olmaktadır. Bireysel bazda dinin açtığı yolda kendi ahlaki erdemine ulaşabilen insan iç denetimine haiz demektir. Burada dini algılamada derin bir içselleşme yaşanabilirken, kitlesel hareketlerde sığılaşma ve kalabalıklaşmanın verdiği niceliğin sonucu koca bir sorgusuzluk da olabilmektedir.⁴¹ Fakat dinin, asli vazifeleri sarsılmaz yerini korumaya devam eder.

Dinin tüm bu meziyetlerini ceplerimizde taşıırken, diğer bir pencerede açık duran bençilliğin etkilerini de tartışmak gerekmektedir. Dinin mayasında “benlik” duygusunu “biz” olmaya çevirmeye yoğrulmuş bir ülkü varken, bugünün dünyasında kendine bu yönüyle yer açmaya çalışması güçleşmiştir. Bu nedenle sosyal sermayeden uzak bir din algısı, bizi ne kadar ileriye taşır sorgulamak gerekmektedir.

3. Aile Kurumu ve Değerler Sistemi

Sosyal değişim, toplum içerisindeki kurum ve değer sistemlerinin bir geçiş süreci olduğuna göre, aile, tüm bu değişim serüveninin baş aktörlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumun almış olduğu her yeni şekil, ailenin de kimyasını etkilemekte ve değişim yolunda ikisi, kol kola yürümektedir, fakat toplumun tüm alanlarında değişim kendini hissettirse de bu dümdüz bir boyutta ve bazı kurumları edilgenleştirerek gerçekleşmez. Bireylerin değişim karşısında verdiği tüm sancılı tepkime, kurumlarda da hissedilir ve inişli çıkışlı ilerleyen bir yolculuk olarak devam eder.⁴²

Tarihsel olarak son yüzyılın hızlı bir teknolojik ilerleme ve dönüşüm çağı olduğu bir gerçekliktir. 19. ve 20. yüzyılın yıkılan ve kurulan devletlere ev sahipliğinden sonra toplumların büyük rejim değişiklikleri yaşamalarıyla demokrasi ve özgürlük bilincinin ortaya çıkması zaruri bir sosyal dönüşümü beraberinde getirmiştir. Bunun toplum bazından bireye indirgenme süreci aşamalarla olsa da artık dönüşüm kaçınılmazdır.⁴³ Değişim kendi içinde ilerlerken, kurumların eşlik etme biçim ve süreleri de değişkenlik gösterir. Aile de en özgün yapılardan biri olarak bu süreçte kendi karakteristik yapısıyla varlığını hissettirir.⁴⁴ Toplumun geçirdiği her değişim aile tarafından aynalanır ve biz bunu gündelik yaşamdaki izlerden takip ederiz.

40 Kemal Sayar, *Yavaşla* (İstanbul: Kapı Yay., 2024), 185-188.

41 Cezayirli, “Küreselleşme, Bireyselleşme ve Toplumsallaşma”, 47-48.

42 Cezayirli, “Küreselleşme, Bireyselleşme ve Toplumsallaşma”, 34-35.

43 Ali Bayer, “Değişen Toplumsal Yapıda Aile”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (2013), 101-129.

44 Kasım Karataş, “Toplumsal Değişme ve Aile”. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi* 12/2 (2001), 89-98.

Sanayileşmenin hayatımıza girmesiyle birlikte hali hazırda aile yapısı da değişiklik göstermiştir. Çekirdek ailenin ortaya çıkmasını hızlandıran bu dönemin sonunda bu aile yapısı bile kısmen geride kalmış ve yeni birtakım aile formları ortaya çıkmıştır. Ekonomik, siyasi, kültürel her alanda değişen dünya koşulları aileyi de yapısal olduğu kadar işlevsel anlamda da dönüştürmüştür. Tek ebeveynli aile yapısı, çocuksuz ve parçalanmış aileler şeklinde yeni aile yapıları gündemimize girmiştir. Gençlerin ve kadınların ekonomik özgürlüğüyle birlikte, bireysel yaşam alanları ortaya çıkmıştır. Yalnız yaşayan insan sayısı oldukça artmıştır.⁴⁵ Bu da aile açısından bireyselleşmenin yollarını açmıştır.

Ailenin değişimine etki eden bir diğer önemli faktör de modernleşmedir. Bu süreçte dikkat çeken en büyük etkenlerden biri mahremiyet kavramının boyut değiştirmesi ve ailenin yapısal hedefindeki yerinde eksen kayması yaşamasıdır. Geleneksel aile yapılarında mahremiyete verilen önem, çekirdek aileyle birlikte özneleşen bireyin, özgürlük algısında değişimler yaşamasına ortam hazırlamış ve bu algı mahremiyet ihtiyacını en aza indirmiştir. Bireyselleşme ve aile üyelerinin nicelik açısından azalması, sorumluluk hissinin de azalmasına yol açmış, iş ve ekonomik anlamda kendini geliştirme çabasında olan bireyler aileye ve topluma daha az sorumluluk hissetmiştir. Geleneksel ailede sıkı tutulan kolektif bağların çekirdek ailede zayıfladığını görmekteyiz. Bu durumun bir sonraki adımı da evliklerin zayıflaması, boşanmaların artması ya da nikahsız birlikteliklerin ortaya çıkması olarak değerlendirilmektedir. Yukarıda bahsettiğimiz bireyin kendinden başkasına sorumluluk duymaması verilere de somut olarak yansımıştır. Son yıllardaki TÜİK boşanma verilerine baktığımızda hem erkeklerin hem kadınların aile birliğinin dağılmasına gösterdiği ilk sebep sorumsuzluk ve ilgisizlik olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁶

Ailenin oluşumunda önemsenen, paylaşım ve mahremiyetin gizliliği, ahlaki ve vicdani değerlerin aktarımı gibi unsurlar, toplumu ve onun değerlerini ayakta tutar. Fakat bireylerin özgürlük fikri değiştiğinde bu durum, sadece medeni hallerine yansımakla kalmaz, bir diğerinden sorumlu olmama hali, toplumsal değer yargılarına da uzak olmaya evrilererek bireysel ahlaki öne çıkarmaya başlar. Kolektif şuur yerini, bireysel değer yargılarına bırakırken değişimin eksenini etrafındaki toplumsal ahlakın yetersizliği ve bu normsuzluk hali, bireyle toplum arasına mesafe koymaya başlamaktadır. Kendini topluma ve onun değerlerine karşı sorumlu hissetmeyen bireyler başka bir anlamda boşluğa kapılmakla karşı karşıya gelmektedir.⁴⁷ Kentleşme ve bireyselleşmenin artmasıyla aile yapılarının genişten çekirdeğe doğru hızla değişmesi, akrabalık gibi doğal bağlarla birlikte, kültürle olan organik bağları da zayıflatmaktadır.

Göç ve kentleşmenin de beraberinde getirdiği yaşam şeklinin modern toplumda insanların, bireysel sınırlarına mahkum etmesi ve bunun yanında artan dijitalleşmeyle sosyal pay-

45 Cezayirli, “Küreselleşme, Bireyselleşme ve Toplumsallaşma”, 33-34.

46 Resul Duran, “Türkiye Aile Yapısının Geleceğine Yönelik Çıkarımların Değerlendirilmesi”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi* 2/1 (2022), 147-164.

47 Bayer, “Değişen Toplumsal Yapıda Aile”, 101-129

laşımın azalması hem toplumla insanların arasına mesafe koymuş hem de aile ilişkilerinde zayıflamaya yol açmıştır. Kültür de günün sonunda bu durumdan nasibini almıştır. Artan yalnızlık düzeyleri mutsuzluğu da beraberinde getirmiştir. Türkiye’de yapılan çalışmalarda evli bireylerin bekarlara göre kendilerini daha az yalnız hissettiği görülmekteyken çocuklu evliler ve çocuksuz evlilerin oranlarında da çocuklu bireylerin sosyalleşmede zorlandığı ve daha yalnız hissettiği ortaya çıkmıştır. Burada kent hayatının yoğunluğu içinde çocuklarla aktif olmanın zorlukları ve kök aile desteğinin kısıtlı olması da etkenler arasındadır.⁴⁸

Modernleşme ve popüler kültürün, değişimi körüklediği alanda bireyselleşme kaçınılmazdır. Fakat asıl mesele bunun nasıl geliştiğidir. Sağlıklı bireyselleşmede fertler, çevresine karşı bağımlılık değil, bağıllık gerçekleştirir ve özdenetimleri kuvvetlidir, özgürlüğü nasıl kullanacaklarını bilirler. Bu özdenetime sahip olamayan kişiler ise, birey olamadan bireyselleşmeye çalıştıklarında kendilerine verilen özgürlüğü, bir başıboşluk şeklinde algılayıp, kuralsızca hareket ederek hem kendilerine hem de topluma zarar verebilirler. Tüm bunları kontrol edebilmenin en etkili yolu, tüm hayatı kapsayan ve her türlü farkındalığı içinde barındıran, toplumsal ve kişisel bütünlüğü koruyan insan merkezli eğitimidir.⁴⁹

Bu noktada aile içinde başlayan bireyin kendi olma yolculuğu oldukça önem arz etmektedir. Bireyin kendine yetebilmesi, kimlik oluşturup kendini geliştirmesi ve kararlar alıp sonuçlarının sorumluluğunu alma kabiliyeti bu yolculukla gerçekleşmektedir. Aile bu yolda çocuğa öz benliğini ortaya koyma fırsatı verdiği ve doğru yönlendirdiği takdirde sağlıklı bireyselleşme gerçekleşebilmektedir. Kendi ailesinde kabul gören çocuk dış dünyaya daha güvenli bir açılım gerçekleştirir. Bağımlı olmadan bağlı kalabildiği sosyal ilişkilerin önü açılmış olur.⁵⁰ Sosyal gelişim de bu şekilde makul yollarla sağlanabilir.⁵¹

Bu sosyal gelişimin içinde ailenin fertleriyle kurduğu bağların derinliği çok önemlidir. Sağlıklı aile ilişkisi, rekabetçi değil, tamamlayıcı olandır. Ailenin en önemli özelliklerinden biri paylaşımcılıktır. Ego savaşlarının olduğu aile ilişkisinde, birlikte yol almak zorlaşır. Üyelerin etrafını güvensizliğin verdiği huzursuzluk kaplar.⁵² Ailenin sağlamış olduğu mahremiyet çeperi çok kıymetlidir. Bu özelliği sayesinde sanayi toplumunun karmaşasında aile, fertler için toplumsal bir sığınaktır. Aynı zamanda psikolojik, sosyolojik bir kalkan ve pedagojik olarak da kendini parlayan bir kurumdur. Yıkıcı olmadığı takdirde aile, ferdiyetçiliği sağlıklı bir şekilde destekleyebilir ve bu şekilde değişimle birlikte kendi kabuğunu sağlamlaştırır.⁵³

48 Ebulfez Süleymanlı - Nihan Kalkandeler, “Türkiye’de Aile, Yalnızlık ve Mutluluk”, *Aile ve Yalnızlık Sempozyumunda Sunulan Bildiri*, 35-44.

49 Cezayirli, “Küreselleşme, Bireyselleşme ve Toplumsallaşma”, 40-52.

50 K. Nevzat Tarhan, *Aile ve Yalnızlık Sempozyumu Giriş Konuşması*, 21-23.

51 Çiğdem Kağıtçıbaşı - Zeynep Cemalcılar, *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar*, (İstanbul: Evrim Yayınevi, 2014), 119-120.

52 Tarhan, *Aile ve Yalnızlık, Sempozyumu*, 21-23.

53 Nirun, *Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*, 122.

Kendi olma fikrine izin vermeyen bağımlı kişiler yetiştiren yapılarda durum daha farklıdır. Bireyin ait olma duygusu ve dayanışma ihtiyacının yoğunluğu, onu, içinde bulunduğu çevreye nesnel bakmaktan uzaklaştırır. Bu çevre, (aile-cemaat) adı ne olursa olsun, sürekli yüceltilir. Klanın dışı ne kadar tehlikeliyse klan o kadar kutsallaşır ve içindeki insanlar “iyi” dışarıdakiler ise “kötü”dür. Dışarıya karşı davranışları birey değil çevrenin vicdanı belirler. Toplum kadar içinde büyüdüğümüz ailenin de bireyleşme üzerindeki etkisi çok büyüktür. Yaşlılar veya aile büyükleri tarafından yetiştirilen çocukların itaatkâr ve ortama uyum sağlayan bir yapıda olması istenir. Halbuki çekirdek ailede yetişen çocuklarda daha rahat hareket kabiliyeti vardır ve çocuk kendini iyi ifade eder, çocukluğunu yaşar.⁵⁴ Sağlıklı bireyselleşmenin önemi burada da devreye girmektedir. Toptancı bakış açısı değil, derinlikli algılayıp, sorgulayan nesiller kendini geliştirmiş çevrelerden çıkmaktadır.

Dünyadaki değişimin hızı ülkeleri kendi yapılarına göre etkisi altına alırken, değişimin öncelikle kavramların kendi içinde olduğunu söylemiştik. Bu açıdan, birçok kavramın bizdeki anlamının karşılığı yeni nesillerde muhatap bulamamaya başlamış, kitleler artan teknolojik gelişmelere sürekli ayak uydurmaya çalıştıkları yoğun bir sürece girmiştir. Sanal dünya ve gerçeklik algısı, tüm değer yargılarında hissedilir olmuştur.⁵⁵

Modern toplum, üyelerine sıfatlar vermeyi sever. Fakat değişen dünyada bu rollerde verildiği yerde kalmaz ve her geçen gün kendini günceller. Bireyselleşme de bunlardan biriyken, maalesef artık modern zamanların başlarındaki anlamı olan masum bir “özgürleşme”den çok farklı bir yerdedir.⁵⁶ Kavramlar ve durumlar sosyal değişimin etkisiyle öyle dönüşümler yaşamıştır ki, yirmi yıl öncesinde ebeveynlere “çocuklarınızı dinleyin söz hakkı verin” telkininde bulunan pedagoglar, bugün çocuklarının kölesi olmama ve “otoritelerini koruma” bakımından yol göstermektedir.

Modern dünyada değişim önce maddede başlamıştır. Sanayileşme ve ekonomik yapının toplum ve aileyi değiştirmesinin sonuçları, mekânsal anlamdaki farklılaşmaları da ortaya çıkardı. Tarım toplumunda büyük evlerde kalabalık içinde yaşayan aile fertleri, sanayileşmeyle birlikte daha az üyeli çekirdek ailelerin yaşadığı, herkesin odası olan evlere geçiş yapmıştır ve alan paylaşımının azalmasıyla, duygu değer paylaşımı da azalmıştır. Bireyselleşmenin artması ve modernitenin ortaya çıkmasıyla bu değer paylaşımının azalması toplum açısından bir tehdit olarak algılanmış, her şeye rağmen ailenin korunması bu anlamda önemsemıştır. Bireyleri bir arada tutan bağların çözülmesinin, aynı zamanda toplumsal kurallarda da bir gevşemeye sebep olacağı ve toplumsal ahlakın yerini bireyselleşmiş keyfi bir ahlak algısının alacağı düşünülmüştür. Ailenin alacağı her türlü tahribattan toplumun derinden etkileneyeceği görülmektedir. Bu bağlamda özünde insanın sağlıklı bir sosyal ilişki kurması, huzurlu hayatın teminatlarındandır. Toplum aynı zamanda bireyin hayatında anlam dünyasını da inşa eden ve devam ettiren bir yapıdır. Bu yapıyla doğru ilişki, bireyin bü-

54 Çalak, “Birey ve Bireyleşme: Psikolojik Bir Analiz”, 210-217.

55 Bayer, “Değişen Toplumsal Yapıda Aile”, 213-215.

56 Bauman, *Bireyselleşmiş Toplum*, 62.

tünsel sağlığını da korumaktadır. Sağlam bir sosyal yapı, bireysel çözülmenin yegâne durdurucusu ve fertlerin hayata daha güvenli bakmalarını sağlamaktadır. Toplum bireylerinin davranışlarını kontrol etmeyi bıraktığında çözülmenin hızlandığı görülmektedir.⁵⁷ Bu anlamda görünmez bir tutkal gibi sosyal kurumlar toplumu bir arada tutmaktadır diyebiliriz.

Toplunun temelini oluşturan birim kabul edildiği için aile, diğer tüm kurumlarla da iletişimi ve sosyokültürel yapıyı belirlemektedir. Bireyin ilk eğitimi aldığı yer olması sebebiyle, toplumsallaşmanın ve kalıcı değerlerin temelleri burada atılmaktadır bu sebeple hala “ailenin korunması, toplumun korunması” anlayışı etkilidir.⁵⁸

Yukarıda sözünü ettiğimiz -ailenin korunması toplumun korunması kaygısı- günümüzde de etkisini göstermiş ki 2025 yılı ülkemizde Cumhurbaşkanlığı tarafından “Aile Yılı” olarak ilan edilmiştir. Bu bağlamda korunmaya alınan aile, bireyin yetişmesi esnasında onun temel ihtiyaçlarının karşılandığı yegâne alandır. Bu sebeple ailenin birçok görevinin önemini bir şemayla çizen Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde insanın elzem ihtiyaçlarından biri olarak tespit edilen “güven duygusu” kentleşme ve modern hayatın karmaşasıyla düşük seviyelere inince bireyselleşme ve içe dönme, sosyal izolasyon gibi sonuçlar doğurmuştur. Buna dijital ağlar, pandemi gibi başka korku mecraları da eklenince bireyselleşmenin getirdiği yalnızlık patolojik boyutlara ulaşmıştır. Güven duygusu sarsılan birey kendi dışındaki her şeyi “yabancı” kategorisine aldığı için sosyal açımda zorlanmalar yaşamaktadır. Öte yandan ailenin işlevlerini kent yaşamında başka kurumlara devretmesi birey ve aile arasında mesafeler oluştursa da köklerine yabancılaşmak bireyi daha dibe çekmek anlamına gelmektedir.⁵⁹ Değişimin hızı değerlere ihtiyacı azaltmış gibi görünse de güven duygusu sarsılmaz yerini korumaktadır.

Alain Peyrefitte, sosyal değişim hızlı olsa da toplum yapısının içinde en önemli temel özelliğin “güven” olduğunu belirtmiştir. Bu “güven”, bireyin önce “kendisine sonra başkalarına ve kurumlara” olan güvenidir. Bunlar bir sacayağı gibi birbirinden ayrılmayıp, biri diğerinin koşulu halindedir. Hangisi çekilirse diğer ikisi de yerinden oynar.⁶⁰ Bu sebeple insanın sevgi, güven ve ait olma ihtiyacını karşılayabileceği ilk ve en önemli kaynak ailedir.

Kentlileşmeyle birlikte modern insanın kazandığını zannettiği özgürlük, diğerine muhtaç olmama hali, hesapsızlık hiç olmadığı kadar sonsuz gelirken, aidiyet yoksunluğu ve toplum desteğinin olmaması, aldatmaca özgürlüğün bıraktığı enkaz, kronik bir terk edilmişlik ve bir başınalık olarak insanın karşısına çıkmıştır.⁶¹ Bireyler farklı sebeplerle ailesinden sıyrılmaya, uzaklaşmaya başladığı ilk zamanlarda iyi hissetse bile bir müddet sonra boşluk duygusuna kapılmaktadır. Tıpkı doğduğu topraktan koparılan bitkinin başka bir yerde

57 Vejdi Bilgin, *Din ve Sosyal Çözümle*, (Samsun: Etüt Yayınları, 1997), 24-25.

58 Cezayirli, “Küreselleşme, Bireyselleşme ve Toplumsallaşma”, 34-35.

59 Sırrı Akbaba, *Ailede Yalnızlığın Görünmeyen Yüzleri*, *Aile ve Yalnızlık Sempozyumunda Sunulan Bildiri*, 25-33.

60 Bauman, *Bireyselleşmiş Toplum*, 40-41.

61 Büşra Sürgeit, “Modern Bireyin Yalnızlaşması ve Yabancılaşması Bağlamında Apartman Yaşamı ve Cahit Zarifoğlu'nun “Eksik yol” Başlıklı Öyküsü”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 59/2 (2019), 449-466.

büyütülmeye çalışılması gibi fertler de aidiyet hissettikleri köklerden uzaklaştığı zaman yeni ortamlarda verimli olamayan ve savrulan bitkiler gibi zorlanmaktadır.

Modern bireyin taleplerindeki “sınırsız özgürlüğü” başkalarıyla paylaşmak istememesinin önüne ancak empati kabiliyeti kazanmış güçlü bir çocuklukla ve bilinçli bir eğitim geçebilir. Bireyselleşen aile kavramının literatüre girmesine neden olan çekirdek ailenin, bireyselleşmiş üyelerinin oluşturduğu aile yapılarında rol karmaşasının oluştuğunu ve ailenin özündeki “biz” bilincinin oturmadığını görürüz. Aile içindeki herkesin kendi taleplerini öncelemesi ayrışan ve yalnızlaşan üyeler ortaya çıkarır. Teknolojik gelişmeler de bu yalnızlaşmaya her türlü zemini sağlamıştır.⁶² Bu bağlamda bencillik kişisel bir özellikse bireyi ilgilendirmektedir, fakat bu durum toplumsal bir kabule doğru gittiği zaman büyük sorunları da beraberinde getirmekten geri kalmaz.⁶³

Kapitalist düzenin hayatımıza girmesiyle birlikte, öncesinde uzun süreli kullanıma uygun yapılan üretim, şimdilerde yerine yenisinin gelmesi üzerine kurularak yapılmaktadır. Artık dayanıklılık yerine, sıkılma odaklı değişimin öncelendiği hızlı tüketim sürecine geçilmiştir. İnsandaki sahip olma arzusu ne kadar körüklenirse, seri üretim o kadar ayakta kalır. Fakat bu değiş tokuş çarkı sadece meta ile sınırlı kalmamış, insan tıpkı eşyalara hızla yol verdiği gibi hayatındaki diğer tüm ilişkilerine de aynı muameleyi yapmaya başlamıştır. Bu durum toplumdaki en önemli ve uzun süreli ilişkiyi kapsayan evlilik kurumu için de geçerli olmuştur. “Sadakat” toplumdaki sarsılmaz değerini kaybetmiş ve “ömürlük” diye çıkılan yol, daha geçici beraberliklere tercih edilmiştir.⁶⁴

Modern kapitalist sistemin bireylere önce “ben” dayatması, aile gibi temelinde paylaşım olan bir yapının da sarsılmasına sebep olmuştur. Bu durum bireylerin hep daha fazlasını isteme, daha iyisine layık olma düşüncesiyle, az olan hiçbir şeyin kıymetinin olmaması sonucunu beraberinde getirmiştir. İstatistiklerde mutluluk oranlarının sürekli düşmesinin bir nedeni de bireylerin sadece kendilerini mutlu etmeye odaklanmalarından kaynaklanan boşluk duygusudur. Aile kurumunun ilk sanayileşme dönemlerinde, kadın ve erkek arasında hakimiyet çatışması girmiştir. Bu çatışmadan çıkış yolunun bireyselleşme eşittir özgürleşme şeklinde lanse edilmesi, kurumu temelden sarsmıştır.⁶⁵ Ne var ki modern dönemde bir nesle sürekli “önce sen değerlisin başkası sonra” gibi bencilce bir değer yargısı empoze edilmesi de onların evliliği bir paylaşım değil, güç savaşı gibi görmesini normalleştirmiştir.

Ülkemizde ailenin en çok değişim yaşadığı dönem, geçen yüzyılın ikinci yarısındadır. Bu durum artan şehirleşme, teknolojik gelişmeler ve hızlı iletişim ağı nedeniyle gerçekleşmiştir. İç ve dış göçlerin etkisinin artması, internet ve sosyal medyanın erişilebilirliği, ailenin yapısını derinden etkilemiştir. Bunun devamında madde kullanımı ve sokak çocuğu

62 İhsan Çapçioğlu, “Sekülerleşen Toplumda Bireyselleşen Aile”. *Journal of Turkish Studies* 13/2 (2018), 19-34.

63 Nesrin Dama - Ersin Çelik, “Bir Başka Mesele Youtube Programı”, (Erişim 09 Mart 2025).

64 Mustafa Solmaz - Ersoy Özmen Alkan, “Akışkan Modern Toplum, Saf İlişki ve İnsani Birlikliliklerin Geçici Hale Gelişi”, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi* 23/2 (2021), 387-403.

65 Nevzat Tarhan, *Mutlu Evlilik Psikolojisi*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2023), 15-16.

olgusunun büyük kentlerde yaygınlaşması tek ebeveynli aileler gibi parçalanmış ailelerin normalleşmesini ortaya çıkarmıştır. Sonrasında ise bireylerde kimlik bunalımı tetiklenmiş ve toplumsal yapı da büyük oranda etkilenmiştir.

Tüm bu değişim faktörlerine rağmen, Türk toplumu için aile kavramı hala önemli bir noktadadır. Boğaziçi Üniversitesi bünyesinde yapılan “Türkiye’de Muhafazakarlık” araştırmasında, “muhafaza edilmesi gereken en önemli toplumsal kurum hangisidir?” sorusuna % 45,6 oranında aile cevabı verilmiştir. Bu anlamda kültürel açıdan ailenin yeri hala tartışılmaz derecede önemlidir.⁶⁶ Bunu istatistiksel verilerde de görmekteyiz: “TÜİK 2025 boşanma verilerine baktığımızda; boşanan çiftlerin sayısı 2023 yılında 173 bin 342 iken 2024 yılında 187 bin 343 oldu. Bin nüfus başına düşen boşanma sayısını ifade eden kaba boşanma hızı 2024 yılında binde 2,19 olarak gerçekleşti. Evlenen çiftlerin sayısı 2023 yılında 567 bin 11 iken 2024 yılında 568 bin 395 oldu. Bin nüfus başına düşen evlenme sayısını ifade eden kaba evlenme hızı 2024 yılında binde 6,65 olarak gerçekleşti”.⁶⁷ Sonuçların da gösterdiği gibi boşanmalarda artış olmasına rağmen bireylerin evlilikten umudu devam etmektedir. Artan boşanma hızına mukabil evlilik oranları düşmemiştir. Aynı umudu çocuk sahibi olmak ve aileye yüklenen anlam boyutunda da görebiliriz. Tüm ülkeyi derinden etkileyen asrın felaketi 6 Şubat depremleri sonrasında depremde yakınlarını ve evlatlarını kaybeden ailelerin, hayata tekrar tutunmak için çocuk sahibi olma talebiyle Kahramanmaraş Sütçü İmam Tıp Fakültesine yoğun başvurularda bulunması bunun somut bir örneğidir.⁶⁸

Yukarıdaki verilerde de görüldüğü üzere ailenin toplumdaki karşılığı, önemli bir yerdedir. Fakat kadının çalışma hayatına girmesi ve kent şartları çocuk büyütme konusunda aileleri zorladığı için bu alanda iyileştirmeler yapılmalıdır. Bu noktada niceliksel çözümler elbette değerlidir, fakat niteliksel çözümleri de sürece dahil etmeden bir sonuca ulaşmak güç olacaktır. Dikkati sadece, somut desteklere vermek asıl sorunu da görmemizi zorlaştırmaktadır. Parasal yardım veya çalışma şartlarında iyileştirme tabii ki işe yarar fakat uzun vadede, özümüzde kaybettiğimiz bazı değer yargılarını da hatırlatmak neden-sonuç dengesini daha iyi kurmamızı sağlayacaktır.⁶⁹ Sonuç olarak, tüm dünyada gelişen sanayileşme ve teknolojik gelişmeler, aile kurumunu da çok yönlü olarak etkilemiş ve büyük bir dönüşüme maruz bırakmıştır. Bu durumda, esen değişim rüzgârı karşısında “özünü kaybetmeden” yenilenmek büyük bir emek istemektedir.⁷⁰

66 Bayer, “Değişen Toplumsal Yapıda Aile”, 113-124.

67 Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni. “Evlenme Boşanma İstatistikleri”. Erişim 27 Aralık, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2024-54194>

68 Anadolu Ajansı Haber Sayfası. “Deprem Acısını Çocuk Sevinciyle Unutmak İstiyorlar”. Erişim 30 Mayıs 2023.

69 Nesrin Dama - Ersin Çelik, “Bir Başka Mesele Youtube Programı”. (Erişim 9 Mart 2025).

70 Mehmet Haberli, “Dijital Çağda Din ve Dindarlığın Dönüşümü”. *Journal of Media and Religion Studies* 2/2 (2019), 307-315.

Sonuç

Günümüzde yaşanan aileyi koruma ihtiyacı, en ilkel toplumlardan bu yana da varlığını göstermiş, bütün toplumlar kendi kültür yapısını geleceğe taşımak için çabalamıştır. Toplumsal kültür gibi saydam etmenlerin, ileriye dinamik bir şekilde taşınması ise ailenin varlığıyla mümkün kabul edilmiştir ve toplumun devamı, insan türünün devamına bağlanmıştır. Aile kurumu diğer kurumlar arasında en hızlı değişim gösteren olması sebebiyle, birey bazında kabul gören değişimlerin toplum bazında da kabul görmesi için ailenin yapısına entegre edilmesi ön şartlardandır. Aile, bireyin toplumsal ve ahlaki tüm değerleri öğrendiği ve hayata bu bilgiyle atıldığı ilk yerdir. Bu bağlamda, çocuklara dini eğitimin ilk verildiği ve değer dünyasının olduğu yer ailedir. İnancın, aynı zamanda bir samimi bağlılık olduğunu düşündüğümüzde insanın aşkın varlıkla kurduğu, özel duyguyu içselleştirebilmesi için aile gibi güveninden emin olduğu kaynaktan alması bireyin gelişiminin doğal bir akışıdır. Birey tüm bu değerleri, içine doğduğu aile ortamında alır ve içselleştirir. İçselleştirilen her olgu bireyle birlikte girdiği ortama o istese de istemese de yayılır. Gelenekten kopuşun hızlandığı günümüzde çocukların eskiyle aralarındaki makasın daha büyük oranda açıldığını görüyoruz. Çocuğun yeni dünyaya adaptasyonunda, ailenin kendi bünyesinden çocuğa nüfuz eden birtakım değerler, onun aldığı yolda ilerleyişini hem kolaylaştırıp hem de ufkunu açarken kökeniyle bağlarını daha anlamlı bir zemine oturtabilir.

Hayatın içinde akan ve huzuru sağlayan sosyal iletişimi, bir “sınır ihlali” şeklinde görüp sürekli bariyer arayışına girmek, bireysel yalnızlığı “bir başınlık” sorunsalının içine gömmektedir. Sonuç itibarıyla birey olamadan bireyselleşme ve bunun bencilleşme gibi bir patolojik duruma dönüşmesinde, saydığımız birçok etkeni sorumlu görüyoruz; kentleşme, göç, teknoloji, ekonomi, modernleşme, küresel düzen vs. hepsini yeterince suçladıysak dönüp kendimize bakma zamanı gelmelidir. Bizden önceki nesiller nasıl ki aktarımları sayesinde birtakım değerlere tutunarak günümüze geldiyse, bu jenerasyonun aldığı aktarım tarzı da tekrar gözden geçirilmelidir. Bireyler önce kendileriyle kurulan bağın anlamlılığı ve derinliğiyle hayata başlar ve sonrasında sosyalleşir. Yetiştirme aşamasında öncelik olarak “ben” duygusu verilen bir nesilden, önce paylaşmasını –evliliği, toplumu, akrabalığı, merhameti, duyguları ve elindekini- bekleyemeyiz ve bu paylaşım olmadan kolektif bilince ulaşmak hayalden ibaret kalır.

Yukarıda bahsettiğimiz kentleşme gibi modern hayatların, bireyleri oradan oraya savurması söz konusuysa, küresel bazda da bireyselleşme/bencilleşme büyük oranda beslenen bir durumdur. Bireyin doğal olandan uzaklaştığı her adım, suni yapay ilişkilere yaklaşması ve kapitalist sisteme hizmet etmesi anlamına gelmektedir. Nitekim bugün dünyada kendi menfaatleri doğrultusunda insanları, savaş, işgal, ya da “daha iyi yaşam” vaatleri gibi sebeplerle bir yerden bir yere sürükleyerek, yersiz yurtsuz, vatansız, kültürsüz kendi değerlerine yabancı bırakan bir güç dengesi vardır. Bu topraksızlık durumu esasında, bireyi köksüz ve kimsesiz de yapmaktadır. Fakat yalnız kalan bireyin, satın aldıkları kaybettiklerinin yerine geçmemektedir.

Hızla değişen dünya, değer yargıları ve mutluluk algısını da değiştirmektedir. Sağlıklı bireyselleşmenin olmadığı yerde, bencilleşme ve sahip olma duygusu öne çıkmaktadır. Bireyin, “sahip olmanın” sonunun olmadığını anladığı yerde boşluğa düşmesi kaçınılmaz olmakta ve burada devreye din girmektedir. Kendi olma yolunda savaş veren fertler, bireysel din algısını oluştururken, bağımsızlaşmasını doğru bir içselleştirme ve anlam bütünlüğü içerisinde gerçekleştirdiği takdirde sonuca ulaşmaktadır. Bu noktada sağlıklı bireyselleşme ve patolojik bencilleşmenin doğru ayrılması ve bilinçli bir gelecek inşası gerekmektedir. Yoksa her şey bir eksen kayması içinde diğerlerini etkilemeye devam edecektir. Işığını, yüksek ahlaki ve vicdani değerlerden almayan hiçbir arayış, insan ruhunu doyuma ulaştırmamaktadır. Sonuç olarak farkındalığı yüksek ve empati yeteneği gelişmiş nesiller yetiştirmek için neden-sonuç dengesinin iyi kurulduğu bir eğitim sistemi ve ulvi amaçlar etrafında kenetlenen bir toplumsal yapının oluşturulması amaçlanmalıdır. Bir maya gibi her toplum kendine has kültür ve değer dünyasını, yeni olanla kararak, hızla değişen zaman içerisinde bir tutunma gerçekleştirmeye çalışmalıdır. Özdeki maya ne kadar kendi kalabilirse, ona has olan değişim o derece özgün olacaktır.

Kaynakça | References

- Abuzar, Celil. *Sosyal Değişme ve Din İlişkileri: Şanlıurfa Örneği*. Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003.
- Ağçoban, Siddik. “İslam’da Bireyselleşme’nin Teorisini Yazmak Ne Kadar Mümkün?”. *Rumeli İslam Araştırmaları Dergisi* 5 (Nisan 2020), 132-146.
- Ahmedi, Ekber Şah - Kılıç Ahmedi, Büşra. “Dinin Bireyselleşmesi Üzerine Niceliksel Bir Araştırma. *Bilimname Dergisi* 51, (2024), 457-484. <https://doi.org/10.28949/bilimname.1394681>
- Anadolu Ajansı Haber Sayfası. “İzmir’de Evinde Uzun Süre Önce Öldüğü Belirlenen Kadın”. Erişim 12 Şubat 2025. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/izmirde-evinde-uzun-sure-once-oldugu-belirlenen-kadının-kemikleri-istanbulda-incelenecek/3480103>
- Anadolu Ajansı Haber Sayfası. “Deprem Acısını Çocuk Sevinciyle Unutmak İstiyorlar”. Erişim 30 Mayıs 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/deprem-acisini-cocuk-sevinciyle-unutmak-istiyorlar/2909795>
- Bauman, Zygmunt. *Akışkan Modernite*. çev. Sinan Okan Çavuş İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2. Baskı, 2024.
- Bauman, Zygmunt. *Bireyselleşmiş Toplum*. çev. Yusuf Alagon, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2005.
- Bayer, Ali. “Değişen Toplumsal Yapıda Aile”. Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 4/8 (Aralık 2013), 101-129.
- Berger, Peter. L. *Kutsal Şemsiye*. çev. Ali Coşkun, İstanbul: Rağbet Yayınları, 5. Baskı, 2015.
- Bilgin, Vejdî. *Din ve Sosyal Çözümle*. Samsun: Etüt Yayınları, 1997.
- Büyükbıngöl, Abdulkadir. “Toplum 5.0 ve Dijital Toplum Perspektifinden Bireyselleşme ve Yalnızlaşma Sorununa Çözüm Odaklı Bir Araştırma”. *Sosyolojik Bağlam Dergisi* 3/2 (2022), 186-202. <https://doi.org/10.52108/2757-5942.3.2.6>
- Can, Seyithan. “Allah’a İmanın Psiko-Sosyal Temelleri (Maslow’un İhtiyaçlar Piramidi Bağlamında Bir Değerlendirme)”. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/2 (Aralık 2020), 473-501. <https://doi.org/10.47425/siirtilahiyat.785155>
- Cezayirli, Gülay. “Küreselleşme, Bireyselleşme ve Toplumsallaşma”. *Erdem* 14/41, (2004), 29-58.
- Cüceloğlu, Doğan. *Savaşçı*. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2. Baskı, 2000.
- Cüceloğlu, Doğan. *Yeniden İnsan İnsana*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 27. Basım, 2002.
- Çalak, Erdoğan. “Birey ve Bireyselleşme: Psikolojik Bir Analiz”. *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 8/32 (2012), 199-218.
- Çapcıoğlu, İhsan. “Sekülerleşen Toplumda Bireyselleşen Aile”. *Journal of Turkish Studies* 13/2 (2018), 19-34.
- Çınar, Aliye. *Modernizm, Kent ve Toplum*. Bursa: Emin Yayınevi, 2013.
- Dama, Nesrin – Çelik, Ersin. “Bir Başka Mesele Youtube Programı”. Erişim 09 Mart, 2025. <https://www.youtube.com/watch?v=IeouJQRfk-U>
- Duran, Resul. “Türkiye Aile Yapısının Geleceğine Yönelik Çıkarımların Değerlendirilmesi.” *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi* 2/1 (2022), 147-164.
- Frankl, Victor. E. *Anlamsızlık Hissi*. çev. Damla Şen. İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2024.
- Günay, Ünver. *Din Sosyolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 10. Baskı, 2011.
- Haberli, Mehmet. “Dijital Çağda Aile: Ebeveynleriyle İlişkisi Çerçevesinde Gençlik ve Din”. *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 7/3 (2023), 374-389. <https://doi.org/10.32711/tiad.1245065>

- Independent Dergisi “Ülkeler neden yalnızlık bakanlığı kuruyor?”. Erişim 06 Mart 2025. <https://www.indyturk.com/node/324511d%C3%BCn%C3%B6nce-birle%C5%9Fik-krall%C4%B1k-sonra-japonya-%C3%BClkeler-neden-yaln%C4%B1z%C4%B1k-bakanl%C4%B1C4%9F%C4%B1-kuruyor>
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem - Cemalcılar, Zeynep. *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi, 16. Baskı, 2014.
- Karataş, Kasım. “Toplumsal Değişme ve Aile”. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi* 12/2 (2001), 89-98.
- Milliyet Gazetesi, Prof. Dr. Nuran Yıldız, “Korkma Ben Seni Bulurum”. Erişim 20 Mart 2025. <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/prof-dr-nuran-yildiz/korkma-ben-seni-bulurum-7330988>
- Nirun, Nihat. *Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı 73, 1994.
- Sayar, Kemal. *Ruhun Labirentleri*. İstanbul: Da Yayıncılık, 2003.
- Sayar, Kemal. *Yavaşla*. İstanbul: Kapı Yayınları, 55. Baskı, 2024.
- Solmaz, Mustafa - Alkan, Ersoy Özmen. “Akışkan Modern Toplum, Saf İlişki ve İnsani Birlikteliklerin Geçici Hale Gelişi.” *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23/2 (2021), 387-403.
- Süleymanlı, Ebulfez - Kalkandeler, Nihan. *Aile ve Yalnızlık: IV. Uluslararası Yalnızlık Sempozyumu Kitabı*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Yayınları, 2024.
- Sürgit, Büşra. “Modern Bireyin Yalnızlaşması ve Yabancılaşması Bağlamında Apartman Yaşamı ve Cahit Zarifoğlu’nun “Eksik Yol” Başlıklı Öyküsü.” *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 59/2 (2019), 449-466. <https://doi.org/10.26650/TUDED2019-0017>
- Tarhan, Nevzat. *Mutlu Evlilik Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 33. Baskı, 2023.
- Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni. “Evlenme Boşanma İstatistikleri”. Erişim 27 Aralık 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2024-54194>

